

## **ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ АНГЛОМОВНОЇ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

**Конотоп О. С.**

### **ВСТУП**

У контексті інтеграції України до європейського освітнього простору та реалізації концепції «Нова українська школа» постає нагальна потреба у підготовці висококваліфікованих педагогічних кадрів, здатних забезпечити якісне навчання іноземних мов на початковому рівні освіти. Особливої актуальності набуває проблема формування у майбутніх учителів початкової школи англomовної навчально-стратегічної компетентності як інтегральної якості, що поєднує володіння англійською мовою з умінням ефективно організовувати навчальний процес та застосовувати сучасні стратегії навчання<sup>1</sup>.

Аналіз наукових досліджень останніх років свідчить про зростаючий інтерес дослідників до проблематики стратегічної компетентності в контексті іншомовної підготовки педагогів. Зокрема, дослідження І. Задорожної, Л. Зені, С. Ніколаєвої, Л. Морської, В. Черниш розкривають теоретичні засади формування іншомовної професійно-орієнтованої компетентності майбутніх учителів. Водночас роботи зарубіжних науковців (R. Oxford, A. Chamot, J. O'Malley, D. Little) акцентують увагу на ролі метакогнітивних стратегій у процесі оволодіння іноземною мовою та їх значенні для професійного розвитку педагога.

Концептуальні основи навчально-стратегічної компетентності ґрунтуються на положеннях компетентнісного підходу, який розглядає компетентність як інтегровану здатність особистості мобілізувати знання, уміння, навички та особистісні якості для успішного розв'язання професійних завдань у конкретних ситуаціях<sup>2</sup>. У межах іншомовної освіти у загальному сенсі навчально-стратегічна компетентність розуміється як здатність свідомо застосовувати різноманітні стратегії

---

<sup>1</sup> Конотоп О.С. Вимоги до іншомовної практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах євроінтеграції. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 28. С. 57–61. DOI: 10.32843/2663-6085/2020/28.10.

<sup>2</sup> Конотоп О.С. Методика навчання майбутніх філологів англійського діалогічного спілкування з використанням відеофонограми : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010.

навчання для оптимізації процесу оволодіння мовою та підвищення його ефективності.

Аналіз сучасних наукових праць дозволяє виділити кілька ключових напрямів досліджень у цій галузі. Перший напрям стосується теоретичного обґрунтування структури та змісту навчально-стратегічної компетентності. Дослідники виокремлюють когнітивний, метакогнітивний, соціально-афективний та компенсаторний компоненти цієї компетентності, кожен з яких має специфічні функції в процесі навчання іноземної мови. Другий напрям охоплює методичні аспекти формування навчально-стратегічної компетентності, включаючи розробку відповідних технологій, методів та засобів навчання. Третій напрям пов'язаний з дослідженням психолого-педагогічних умов ефективного розвитку стратегічних умінь у майбутніх учителів.

Особливої уваги заслуговують дослідження, присвячені специфіці формування навчально-стратегічної компетентності у майбутніх учителів початкової школи. Адже саме вони мають не лише володіти стратегіями власного навчання, а й бути здатними навчити цих стратегій молодших школярів, враховуючи їхні вікові та психологічні особливості. Це вимагає від педагога глибокого розуміння механізмів функціонування навчальних стратегій, умінь їх адаптувати до потреб конкретної аудиторії та створювати сприятливі умови для їх засвоєння учнями.

Водночас аналіз наукової літератури засвідчує наявність певних прогалин у дослідженні означеної проблематики. Зокрема, недостатньо розробленими залишаються питання інтеграції формування навчально-стратегічної компетентності в систему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, відсутня єдина методична система, яка б комплексно розв'язувала завдання розвитку всіх компонентів цієї компетентності. Крім того, потребують додаткового вивчення питання діагностики та оцінювання рівня сформованості навчально-стратегічної компетентності у студентів педагогічних спеціальностей.

Означені проблеми зумовлюють актуальність даного дослідження, спрямованого на теоретичне обґрунтування та практичну розробку системи формування англomовної навчально-стратегічної компетентності у майбутніх учителів початкової школи з урахуванням сучасних тенденцій розвитку іншомовної освіти та потреб практики шкільного навчання<sup>3</sup>.

---

<sup>3</sup> Конотоп О.С. Теорія і практика формування у майбутніх учителів початкової школи англomовної навчально-стратегічної компетентності в аспекті міжкультурного спілкування : дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2025.

## **1. Концептуальні засади формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкової школи: європейський контекст та вітчизняні стандарти**

Сучасна парадигма вищої освіти України характеризується інтенсивними трансформаційними процесами, зумовленими входженням вітчизняної освітньої системи у світовий та європейський простір. Ці зміни актуалізують потребу в переосмисленні підходів до підготовки майбутніх учителів початкової школи, зокрема щодо формування у них іншомовної навчально-стратегічної компетентності як інтегративного феномену професійної готовності.

Здійснено ретроспективний аналіз проблеми її формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності у майбутніх учителів початкової школи. Входження вітчизняної вищої освіти у світовий та європейський простір, перехід до інформаційного суспільства, вимагають від студентів сформованості уміння працювати в умовах постійного потоку наукової інформації, здатності до самостійної роботи, самонавчання, самоконтролю та об'єктивної самооцінки власної навчальної діяльності, рефлексії. До мовної підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня немовних ЗВО висуваються високі вимоги щодо умінь знаходити, аналізувати, оцінювати інформацію, застосовувати варіативні способи навчальної діяльності<sup>4</sup>.

Пріоритетним в українській освіті є зміщення фокуса уваги на формування *soft skills* та навчання впродовж життя (*life long learning*) як одного з найважливіших її складників. Отже, актуальним є питання навчання студентів немовних ЗВО використовувати ефективні стратегії в освітньому процесі, тобто сформованість іншомовна навчально-стратегічна компетентність у процесі навчання іноземної мови.

Для нашого дослідження важливим є European Profile for Language Teacher Education (2004), який окреслює ключові елементи європейської освіти вчителів і пропонує концептуальні положення для підвищення її якості, що мають стати орієнтиром для укладання та вдосконалення програм, навчальних курсів з іноземної мови для майбутніх учителів початкової школи.

Цінним для нас є укладений розробниками перелік із 13 стратегій (у документі це стратегії 22–34), які мають бути сформовані у студентів під час освітнього процесу з іноземної мови якими мають володіти випускники ЗВО:

22. Навчання адаптації підходів до освітнього контексту та індивідуальних потреб тих, хто навчається.

---

<sup>4</sup> Бакаєва Г.Є., Борисенко О.А., Зуєнок І.І., Іваніщева В.О., Клименко Л.Й., Козимирська Т.І., Кострицька С.І., Скрипник Т.І., Тодорова Н.Ю., Ходцева А.О. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Київ : Ленвіт, 2005.

23. Навчання критичній оцінці (*critical evaluation*), розробці та практичному застосуванню навчальних матеріалів і ресурсів.

24. Навчання методиці навчання вчитися (*methods of learning to learn*).

25. Розвиток рефлексивної практики та самооцінки (*reflective practice and self-evaluation*).

26. Навчання розвитку стратегій самостійного вивчення мови.

27. Навчання підтримки та підвищення поточної особистої мовної компетенції.

28. Навчання практичному застосуванню навчальних планів і конспектів.

29. Навчання взаємному спостереженню та взаємній оцінці.

30. Навчання розвитку відносин з навчальними закладами відповідних країн.

31. Навчання досліджень.

32. Тренування впровадження досліджень у навчання.

33. Навчання з інтегрованого навчання змісту та мови (*Content and Language Integrated Learning (CLIL)*).

34. Навчання використанню Європейського мовного портфоліо для самооцінювання<sup>5</sup> (переклад наш).

Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020) включає актуальні для нашого дослідження компетентності вчителя початкової школи: *«загальна компетентність»* (ЗК.02 здатність до міжособистісної взаємодії, роботі в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність); ЗК.03 здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатомовність і мультикультурність у суспільстві, здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність)); *предметно-методична компетентність* (А2.5. Здатність розвивати в учнів критичне мислення); *інформаційно-цифрова компетентність* (А3.1. Здатність [...] критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності); *психологічна компетентність* (Б1.1. Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові і індивідуальні особливості учнів; Б1.2. Здатність використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності; Б1.3. Здатність формувати мотивацію учнів та

---

<sup>5</sup> Kelly M., Grenfell M., Allan R., Kriza C., McEvoy W. European profile for language teacher education—a frame of reference: A report to the European Commission Directorate General for Education and Culture. Yarmouth: Intercultural Press, 2004.

організовувати їхню пізнавальну діяльність); емоційно-етична компетентність (Б2.1. Здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами; Б2.2. Здатність конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу); *здатність до навчання впродовж життя* (Д2.1. Здатність визначати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя; Д2.2. Здатність взаємодіяти з іншими вчителями на засадах партнерства та підтримки); *рефлексивна компетентність* (Д3.1. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати індивідуальні професійні потреби)»<sup>6</sup>.

Також в Україні вже прийнято Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2021), у якому міститься перелік компетентностей випускника, серед яких для нашого дослідження важливі такі: «*загальні компетентності* (ЗК-4. Здатність працювати в команді); *спеціальні (фахові) компетентності* (СК-1. Здатність спілкуватися державною та ІМ як усно, так і письмово; СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу [...]; СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій)» (Стандарт вищої освіти, 2021). Серед результатів навчання у здобувачів вищої освіти виділяємо: «ПР-03 Критично оцінювати достовірність та надійність інформаційних джерел [...]; ПР-04 Спілкуватися із професійних питань засобами державної та іноземної мов в усній та письмовій формах [...]; ПР-08 Організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування; ПР-16 Використовувати основні техніки спілкування [...]» (Стандарт вищої освіти, 2021). На жаль, Стандарт вищої освіти (2021) за ключовими позиціями частково корелює з Професійним стандартом (2020), на нашу думку, в останньому міститься найбільш розгорнутий опис компетентностей.

Теоретико-методологічний аналіз концептуальних засад формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкової школи дозволяє сформулювати наступні висновки. По-перше, європейський контекст професійної підготовки вчителів іноземних мов, представлений у European Profile for Language Teacher

---

<sup>6</sup> Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)».

Education (2004), визначає стратегічну спрямованість освітнього процесу на формування тринадцяти ключових стратегій (22-34), серед яких провідне місце посідають методики навчання вчитися, рефлексивна практика та самооцінка, розвиток стратегій самостійного вивчення мови. Ці стратегії утворюють концептуальне ядро іншомовної навчально-стратегічної компетентності.

По-друге, вітчизняна нормативно-правова база, представлена Професійним стандартом (2020) та Стандартом вищої освіти (2021), демонструє конвергенцію з європейськими підходами, проте характеризується певною фрагментарністю у висвітленні компетентнісної моделі. Професійний стандарт містить найбільш розгорнутий опис компетентностей, релевантних до іншомовної навчально-стратегічної компетентності, включаючи рефлексивну компетентність, здатність до навчання впродовж життя, емоційно-етичну та психологічну компетентності.

По-третє, іншомовна навчально-стратегічна компетентність має розглядатися як метакомпетентність, що інтегрує когнітивні стратегії (аналіз, синтез, критичне мислення), метакогнітивні стратегії (планування, моніторинг, оцінювання власної навчальної діяльності), соціальні стратегії (співпраця, взаємодія, комунікація) та афективні стратегії (управління емоціями, мотивація, самоефективність).

По-четверте, формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності вимагає системного підходу, що передбачає інтеграцію європейського досвіду та вітчизняних традицій у контексті сучасних освітніх парадигм. Це актуалізує потребу в розробці цілісної теоретичної моделі та відповідної методичної системи формування досліджуваної компетентності.

По-п'яте, концептуальні засади формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності базуються на принципах автономного навчання, рефлексивної практики, культурної чутливості та професійного розвитку впродовж життя. Ці принципи забезпечують методологічну основу для подальшого дослідження теоретичних і методичних аспектів формування досліджуваної компетентності у майбутніх учителів початкової школи.

Таким чином, концептуальні засади формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкової школи характеризуються багатовимірністю, системністю та міждисциплінарністю, що створює теоретико-методологічне підґрунтя для подальших досліджень у цій галузі педагогічної науки.

## 2. Стан дослідження проблеми формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності в українській лінгводидактиці

Розглянемо вітчизняні розвідки з досліджуваної нами проблеми – формування у майбутніх вчителів початкової школи англомовної навчально-стратегічної компетентності. Аналітичний огляд робіт продемонстрував *шість термінів*, які використовуються у наукових дослідженнях з метою позначення іншомовної навчально-стратегічної компетентності: **стратегічна компетенція / компетентність** (Н. С. Білоножко, Л. В. Бондар, В. Є. Бутева, А. О. Гавриленко, О. І. Задорожна, Н. В. Зінуківа, Г. С. Масур, І. Є. Потюк, Н. О. Сабат, І. В. Семеряк, О. С. Синькоп, Є. О. Співаковська, Н. І. Тонконог, Д. Г. Терещук, Т. Труханова, А. О. Хомик, О. В. Цепкало, Л. Черноватий, В. В. Черниш, О. І. Шапран, Л. В. Ягеніч), **іншомовна навчально-стратегічна компетентність** (О. П. Биконя, Ю. П. Гудима, Н. Є. Дмитренко, І. П. Задорожна, Л. Я. Зеня, В. Д. Ігнатенко, І. О. Корнєєва, І. В. Семеряк, О. А. Михайленко, С. Ю. Ніколаєва, Т. І. Олійник), **стратегічна (діяльнісна) компетентність** (Н. С. Щерба), **комунікативно-стратегічна компетентність** (М. П. Оліяр, В. Шовковий, Т. Шовкова), **тактично-стратегічна компетентність** (О. В. Лебідь, В. В. Шаравара). У нашому дослідженні ми дотримуємося визначення іншомовної навчально-стратегічної компетентності, яке було дано І. П. Задорожною: іншомовна навчально-стратегічна компетентність – це здатність самостійно користуватися раціональними прийомами розумової праці, стратегіями оволодіння мовленнєвими, лінгвосоціокультурними та мовними компетентностями, самостійно вдосконалюватися у міжкультурному спілкуванні на основі рефлексивної самооцінки результатів власної пізнавальної діяльності<sup>7</sup>.

Іншомовну навчально-стратегічну компетентність можна трактувати як у широкому (лінгводидактичному), так і вузькому (лінгвометодичному) сенсі. У широкому значенні – це здатність визначати загальну мету власної пізнавальної, навчальної діяльності з предмета, планувати свою навчальну діяльність з метою досягнення поставленої мети, виконувати сплановані дії та операції, реалізовувати сплановані стратегії, оцінювати отримані результати навчальної чи будь-якої іншої діяльності. У вузькому сенсі іншомовна навчально-стратегічна компетентність розглядається як здатність особистості аналізувати мовні й позамовні сутності, явища, закономірності, зіставляти, порівнювати, групувати, узагальнювати, виділяти головні й другорядні

<sup>7</sup> Задорожна І.П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з практичної мовної підготовки: монографія. Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2011.

ознаки, властивості, моделювати мовні й позамовні елементи, уявляти предмети й за допомогою мовних виражальних засобів описувати їх, явища, дії, події, компенсувати виявлені недоліки в усній та письмовій мовній діяльності, робити припущення щодо способу розв'язання навчальних завдань, добирати докази для підтвердження чи спростування власних і чужих висловлювань, використовувати власний і чужий (опосередкований) досвід та критично оцінювати свої вчинки та вчинки інших людей.

Проблема формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності набула особливої актуальності у вітчизняній лінгводидактиці на початку XXI століття. Це зумовлено впровадженням компетентнісного підходу в освітню практику та необхідністю підготовки фахівців, здатних до ефективного оволодіння іноземною мовою впродовж життя.

Фундаментальний внесок у систематизацію теоретичних засад формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності зробила О. І. Ванівська, яка виокремила та детально описала шість концептуальних підходів до розуміння даного феномену в лінгвометодичному дискурсі. Запропонована дослідницею типологія включає компенсаторний, комунікативно-прагматичний, навчально-діяльнісний, метакогнітивний, диференційований та інтегрований підходи, кожен з яких характеризується специфічними теоретичними засадами та методичними імплікаціями<sup>8</sup>.

**Компенсаторний підхід** розглядає іншомовну навчально-стратегічну компетентність як невід'ємну складову іншомовної комунікативної компетентності, акцентуючи увагу на її функціональному призначенні – подоланні комунікативних труднощів у процесі іншомовного спілкування. Даний підхід передбачає формування стратегічних умінь у комунікативно-прагматичному та лінгвосоціокультурному аспектах, що забезпечує ефективне використання вербальних і невербальних засобів спілкування. **Комунікативно-прагматичний підхід** концептуалізує іншомовну навчально-стратегічну компетентність як прагматично-дискурсивний феномен, що являє собою систему мовленнєвих стратегій і тактик, спрямованих на оптимізацію комунікативної діяльності. Цей підхід підкреслює важливість ситуативного контексту та параметрів комунікативної ситуації для вибору адекватних стратегічних рішень. **Навчально-діяльнісний підхід** фокусується на дослідженні іншомовної навчально-стратегічної компетентності у навчально-пізнавальному аспекті, трактуючи її як комплекс когнітивних, метакогнітивних і мнемічних стратегій, що забезпечують ефективне

---

<sup>8</sup> Ванівська О.М. Інформаційні технології в процесі реалізації мовних стратегій у вищій школі і: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2009.

оволодіння іноземною мовою та організацію рефлексивної навчальної діяльності. Аналіз сучасних українських науково-методичних досліджень свідчить про поступовий перехід від диференційованого до **інтегрованого розуміння** іншомовної навчально-стратегічної компетентності, що поєднує компенсаторний, навчально-діяльнісний та комунікативно-прагматичний аспекти. Такий підхід забезпечує цілісне бачення феномену іншомовної навчально-стратегічної компетентності створює теоретичні передумови для розробки комплексних методичних систем її формування.

Українські науковці внесли значний внесок у вивчення іншомовної навчально-стратегічної компетентності. Аналіз українських докторських досліджень дозволяє виділити основні науково-теоретичні засади формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності майбутніх педагогів.

І. П. Задорожна (2012) уточнила термін «іншомовна навчально-стратегічна компетентність», доповнивши визначення С. Ю. Ніколаєвої рефлексивним аспектом, і трактувала його як здатність студента самостійно використовувати раціональні прийоми розумової праці та стратегії оволодіння мовленнєвими, лінгвосоціокультурними і мовними компетентностями. Дослідниця встановила, що на I курсі студенти оволодівають метакогнітивними, мнемічними та компенсаторними стратегіями; на II курсі – соціальними стратегіями та стратегіями використання мови; на III–IV курсах відбувається поглиблене формування навчальних і комунікативних стратегій із дослідницьким компонентом<sup>9</sup>. В. В. Черниш (2015) визначила, що автономні навчальні стратегічні компетентності функціонують на трьох рівнях вторинної мовної особистості: вербально-семантичному, тезаурусному та мотиваційному. Під час усної комунікації використовується репертуар компенсаторних, афективних та соціальних стратегій на всіх етапах комунікативної діяльності<sup>10</sup>. М. П. Оліяр (2016) обґрунтувала теоретико-методологічні засади формування навчально-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкової школи на основі комунікативно-діялісного, особистісно-прагматичного, компетентнісного та культурологічного підходів. Дослідниця виокремила вісім складових фахової навчально-стратегічної компетентності та розробила модель її формування, що включає комунікативно-пізнавальний,

---

<sup>9</sup> Задорожна І.П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовної комунікативної компетенцією : дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2012.

<sup>10</sup> Черниш В.В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англомовної компетенції в говорінні : дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2015.

діяльнісно-організаційний та рефлексивно-результативний етапи<sup>11</sup>. Н. Є. Дмитренко (2021) систематизувала стратегії автономного навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування майбутніх учителів математики: прямі стратегії (запам'ятовування, когнітивні, компенсаційні) та непрямі стратегії (метакогнітивні, афективні, соціальні). Дослідниця довела ефективність експліцитних моделей оволодіння стратегіями порівняно з імпліцитними<sup>12</sup>.

Серед двадцяти кандидатських досліджень, присвячених формуванню іншомовної навчально-стратегічної компетентності, найбільш значущими є наступні роботи. О. М. Ванівська (2009) визначила поняття «мовні стратегії» та обґрунтувала педагогічні показники ефективного застосування інформаційних технологій у процесі їх реалізації. Л. В. Ягеніч (2007) розробила методику формування ІНСтК у молодших школярів під час навчання аудіювання, встановивши раціональне співвідношення типів вправ 1:3:1<sup>13</sup>. Н. С. Щерба (2009) обґрунтувала структуру іншомовної навчально-стратегічної компетентності з чотирьох блоків: мотиваційно-аксіологічного, когнітивно-операційного, стратегічного та особистісного<sup>14</sup>. Ю. В. Петровська (2010) створила типологію стратегій автономного навчання англійської мови для рівнів B1-B2 та довела ефективність послідовного формування навичок з використанням когнітивних, метакогнітивних і компенсаторних стратегій<sup>15</sup>. Л. В. Бондар (2011) розробила методику навчання французького професійно спрямованого монологу-аргументації з урахуванням навчальних стилів студентів<sup>16</sup>. Д. Г. Терещук (2013) описав методику формування англомовних комунікативних стратегій із використанням мовленнєвих симуляцій<sup>17</sup>. В. Є. Бутева (2014) запропонувала методику формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності у процесі навчання вивчаючого

---

<sup>11</sup> Оліяр М.П. Теоретико-методичні засади формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів : дис. ... д-ра пед. Наук : 13.00.02. Одеса, 2016.

<sup>12</sup> Дмитренко Н.Є. Методична система автономного навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування майбутніх учителів математики : дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2021.

<sup>13</sup> Ягеніч Л.В. Формування у молодших школярів стратегічної компетенції в процесі навчання англомовного аудіювання : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007.

<sup>14</sup> Щерба Н.С. Підготовка майбутнього вчителя до формування в учнів іншомовної стратегічної компетенції : дис. ... канд. пед. наук. Житомир, 2009.

<sup>15</sup> Петровська Ю.В. Методика організації автономного навчання англійської мови студентів технічних спеціальностей : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010.

<sup>16</sup> Бондар Л.В. Методика навчання французького професійно спрямованого монологічного мовлення студентів технічних спеціальностей з урахуванням їх навчальних стилів : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2011.

<sup>17</sup> Терещук Д.Г. Формування у студентів філологічних спеціальностей іншомовних комунікативних стратегій з використанням мовленнєвих симуляцій : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2013.

професійно орієнтованого читання, виділивши навчальні та комунікативні типи стратегій<sup>18</sup>. Т. І. Горпініч (2014) обґрунтувала методiku формування професійної англомовної компетентності у читанні на основі індивідуально-когнітивних стилів навчання<sup>19</sup>. О. І. Потюк (2015) розробила систему вправ для формування англомовної лексичної компетентності, що передбачає три етапи: операційно-автоматичний, репродуктивно-діяльнісний та комунікативно-стратегічний<sup>20</sup>. І. З. Семеряк (2016) створила методiku формування стратегій іншомовного професійно орієнтованого спілкування у програмістів на основі соціокогнітивного підходу<sup>21</sup>. О. А. Михайленко (2016) уточнила поняття «стратегічна компетентність у перекладі» та виокремила її комунікативний і перекладацький компоненти<sup>22</sup>. О. В. Цепкало (2017) окреслив зміст навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англомовного писемного спілкування<sup>23</sup>. Ю. П. Гудима (2018) обґрунтувала роль пам'яток у формуванні іншомовної навчально-стратегічної компетентності та довела ефективність паралельного ознайомлення з прямими та непрямыми стратегіями<sup>24</sup>. О. І. Задорожна (2018) визначила зміст німецькомовної навчально-стратегічної компетентності у рецептивних видах мовленнєвої діяльності<sup>25</sup>. Н. І. Тонконог (2018) встановила критерії формування індивідуальної стратегії освітньо-професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов (мотиваційний, компетентнісний, рефлексивний) та відповідні рівні сформованості<sup>26</sup>.

---

<sup>18</sup> Бутева В.Є. Формування стратегічної компетенції у студентів електротехнічних спеціальностей у процесі навчання професійно орієнтованого читання німецькою мовою: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2014.

<sup>19</sup> Горпініч Т.І. Методика формування професійної англомовної компетентності у читанні у майбутніх фармацевтів з урахуванням індивідуально-когнітивних стилів навчання : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2014.

<sup>20</sup> Потюк І.Є. Формування англомовної лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей на засадах навчальних стратегій : дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2015.

<sup>21</sup> Семеряк І.З. Соціокогнітивний підхід до формування стратегій іншомовного професійного орієнтованого спілкування майбутніх програмістів з використанням інтернету: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2016.

<sup>22</sup> Михайленко О.А. Методика навчання майбутніх філологів стратегій письмового перекладу офіційно-ділових текстів з української мови на англійську : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2016.

<sup>23</sup> Цепкало О.В. Методика навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англомовного писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2017.

<sup>24</sup> Гудима Ю.П. Формування у майбутніх учителів англійської мови навчально-стратегічної компетентності в діалогічному мовленні : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018.

<sup>25</sup> Задорожна О.І. Формування у майбутніх лікарів німецькомовних комунікативних стратегій у рецептивних видах мовленнєвої діяльності : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018.

<sup>26</sup> Тонконог Н.І. Формування індивідуальної стратегії освітньо-професійної діяльності у майбутніх учителів іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук. Переяслав-Хмельницький, 2018.

А. О. Гавриленко (2019) довела кореляційну залежність між рівнем сформованості професійної компетентності студентів і реалізацією індивідуальних стратегій навчання<sup>27</sup>. Н. В. Дячук (2021) експериментально перевірила ефективність комплексів вправ для формування автономної аудитивної компетентності з використанням автентичних подкастів<sup>28</sup>. Н. О. Сабат (2021) сконструювала лінгводидактичну модель формування англомовної навчально-стратегічної компетентності майбутніх перекладачів в усному двосторонньому перекладі<sup>29</sup>. А. Ю. Хомик (2022) розробив методику формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності у професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх фахівців з інформаційних технологій, яка реалізується впродовж трьох етапів із застосуванням рольових ігор та презентацій<sup>30</sup>.

Проведений аналіз засвідчує інтенсивний розвиток досліджень у сфері формування іншомовних навчальних стратегічних компетентностей, проте питання формування англомовної навчально-стратегічної компетентності залишається недостатньо вивченим на докторському рівні. Ретроспективний аналіз праць з проблеми формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності показав, що у науковій літературі переважна більшість наукових доробків спрямована на вивчення стратегій у рецептивних видах діяльності, бракує теоретичних і практичних досліджень щодо реалізації стратегій у продуктивних видах діяльності. Також спостерігається домінування практичних розробок і нестача теоретичних праць.

Отже, проблема формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності у майбутніх вчителів початкової школи не висвітлена належним чином. Відсутність спеціальних досліджень і практичних розробок зумовлює необхідність створення відповідної методики. Вважаємо, що підвищити рівень володіння студентами іншомовної комунікативної компетентності можна за допомогою формування іншомовної комунікативної компетентності. Виділені тенденції слугуватимуть теоретичною основою для побудови концепції формування іншомовної навчально-комунікативної компетентності у

---

<sup>27</sup> Гавриленко А.О. Формування індивідуальних стратегій навчання студентів філологічних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2019.

<sup>28</sup> Дячук Н.В. Формування англомовної аудитивної компетентності учнів старших класів закладів загальної середньої освіти: дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2021.

<sup>29</sup> Сабат Н.О. Формування в майбутніх перекладачів англомовної стратегічної компетентності в усному двосторонньому перекладі : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2021.

<sup>30</sup> Хомик А.Ю. Формування стратегічної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх фахівців з інформаційних технологій : дис. ... д-ра філософії. Тернопіль, 2022.

майбутніх учителів початкової школи, яка буде описана нами у подальших наукових розвідках.

## ВИСНОВКИ

Узагальнення здійсненого теоретико-методологічного аналізу дозволяє констатувати, що формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкової школи є складним, багатовимірним і багаторівневим процесом, що ґрунтується на поєднанні європейських освітніх підходів і вітчизняних стандартів. У сучасному контексті глобалізованої освіти ця компетентність розглядається не лише як здатність ефективно володіти іноземною мовою, а передусім як ключова метакомпетентність, що забезпечує автономне, усвідомлене та стратегічно орієнтоване навчання, необхідне для тривалої професійної самореалізації.

Європейські документи, зокрема *European Profile for Language Teacher Education* та оновлений *Загальноєвропейський рекомендаційний стандарт з мовної освіти (CEFR 2018, 2020)*, послідовно актуалізують значення стратегічної компетентності як цілісної сукупності когнітивних, метакогнітивних, соціальних та афективних стратегій, що інтегруються у мовленнєву діяльність суб'єкта. Водночас українські нормативно-правові документи – Професійний стандарт (2020) і Стандарт вищої освіти зі спеціальності 013 «Початкова освіта» (2021) – демонструють прагнення до гармонізації з європейськими орієнтирами, хоча потребують більшої системності у відображенні компонентів іншомовної навчально-стратегічної компетентності.

Історико-педагогічний аналіз засвідчує еволюцію поглядів на природу цієї компетентності: від компенсаційної функції стратегій у межах комунікативної мовленнєвої здатності (Canale, Swain) до розуміння її як метакогнітивного регулятора мовленнєвої діяльності (Bachman, Palmer), що унаочнює її центральну роль у моделі стратегічного професійного розвитку. Актуальність та дієвість концептуальних засад формування досліджуваної компетентності підтверджується також масштабними емпіричними напрацюваннями в галузі навчальних стратегій (Oxford, O'Malley, Cohen, Wenden та ін.).

Таким чином, формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності має розглядатися як невід'ємна складова професійної підготовки сучасного вчителя початкової школи, що передбачає створення методичної системи з урахуванням когнітивно-афективної природи стратегій, контекстуальних чинників навчального середовища та принципів навчання впродовж життя. З огляду на міждисциплінарність, динамізм і адаптивність цієї компетентності, перспективним напрямом подальших наукових пошуків є розроблення педагогічних

моделей, технологій і інструментарію її ефективної діагностики та формування в освітньому процесі вищої школи в умовах цифрової трансформації.

Проблема формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності у вітчизняному лінгводидактичному дискурсі постала на перетині компетентнісного та особистісно зорієнтованого підходів до навчання іноземних мов. Науковий інтерес до цього феномена посилюється з початку XXI століття у зв'язку із впровадженням у навчальну практику парадигми безперервного професійного розвитку та автономного навчання.

Аналіз наукової літератури свідчить про термінологічну варіативність у позначенні досліджуваного феномена: «стратегічна компетенція», «іншомовна навчально-стратегічна компетентність», «комунікативно-стратегічна компетентність», «тактично-стратегічна компетентність» тощо. Найбільш обґрунтованим видається підхід І. П. Задорожної, яка розглядає іншомовну навчально-стратегічну компетентність як здатність особистості самостійно застосовувати стратегії пізнавальної діяльності у процесі опанування мовленнєвих, лінгвокультурних і мовних знань на основі рефлексивного аналізу результатів навчання.

У сучасній українській методиці окреслено шість основних підходів до інтерпретації іншомовної навчально-стратегічної компетентності (О. І. Ванівська): компенсаторний, комунікативно-прагматичний, навчально-діяльнісний, метакогнітивний, диференційований та інтегрований. Найперспективнішим у контексті формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності у майбутніх педагогів є інтегрований підхід, який поєднує стратегії з різних площин навчальної діяльності.

Разом із тим виявлено прогалини у дослідженні іншомовної навчально-стратегічної компетентності: переважають праці, присвячені рецептивним видам діяльності, тоді як продуктивні форми іншомовного мовлення (говоріння, письмо) залишаються недостатньо опрацьованими. Домінування емпіричних методичних розробок над фундаментальними теоретичними дослідженнями зумовлює потребу в створенні цілісної концепції формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкової школи, з урахуванням особливостей вікової та професійної специфіки підготовки цієї категорії фахівців.

Отже, ретельне вивчення досвіду попередників дозволяє сформувати авторське бачення структури, змісту та механізмів формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності у системі фахової підготовки майбутнього вчителя. Подальші дослідження у цьому напрямі мають бути зосереджені на створенні науково обґрунтованої методики,

яка інтегрує елементи когнітивної, комунікативної, стратегічної й рефлексивної діяльності суб'єкта іншомовного навчання.

## **АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто стан дослідження проблеми формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності у майбутніх учителів початкової школи. Проаналізовано термінологічну варіативність у науковому дискурсі та обґрунтовано доцільність використання терміна «іншомовна навчально-стратегічна компетентність» у контексті підготовки педагогічних кадрів. Узагальнено підходи вітчизняних науковців до трактування сутності іншомовної навчально-стратегічної компетентності, зокрема компенсаторний, комунікативно-прагматичний, навчально-діяльнісний, метакогнітивний, диференційований та інтегрований. Виокремлено основні тенденції розвитку методичних концепцій формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності, з урахуванням когнітивного, рефлексивного та стратегічного компонентів. Встановлено, що попри інтенсивний розвиток досліджень, питання формування англомовної навчально-стратегічної компетентності у майбутніх учителів початкової школи не висвітлене належним чином на докторському рівні. Констатовано переважну увагу науковців до рецептивних видів мовленнєвої діяльності та недостатність досліджень, присвячених продуктивному мовленню. Аргументовано потребу створення цілісної методики формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності, яка стане основою для підвищення ефективності професійної іншомовної підготовки педагогів.

## **ЛІТЕРАТУРА**

1. Бакаєва Г.Є., Борисенко О.А., Зуєнок І.І., Іваніщева В.О., Клименко Л.Й., Козимирська Т.І., Кострицька С.І., Скрипник Т.І., Тодорова Н.Ю., Ходцева А.О. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Київ: Ленвіт, 2005.
2. Ванівська О.М. Інформаційні технології в процесі реалізації мовних стратегій у вищій школі: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2009.
3. Бондар Л.В. Методика навчання французького професійно спрямованого монологічного мовлення студентів технічних спеціальностей з урахуванням їх навчальних стилів : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2011.
4. Бутева В.Є. Формування стратегічної компетенції у студентів електротехнічних спеціальностей у процесі навчання професійно

орієнтованого читання німецькою мовою : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2014.

5. Гавриленко А.О. Формування індивідуальних стратегій навчання студентів філологічних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2019.

6. Горпініч Т.І. Методика формування професійної англомовної компетентності у читанні у майбутніх фармацевтів з урахуванням індивідуально-когнітивних стилів навчання : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2014.

7. Гудима Ю.П. Формування у майбутніх учителів англійської мови навчально-стратегічної компетентності в діалогічному мовленні : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018.

8. Дмитренко Н.Є. Методична система автономного навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування майбутніх учителів математики : дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2021.

9. Дячук Н.В. Формування англомовної аудитивної компетентності учнів старших класів закладів загальної середньої освіти : дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2021.

10. Задорожна І.П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з практичної мовної підготовки: монографія. Тернопіль: Вид-во ТНПУ, 2011.

11. Задорожна І.П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовної комунікативної компетенцією : дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2012.

12. Задорожна О.І. Формування у майбутніх лікарів німецькомовних комунікативних стратегій у рецептивних видах мовленнєвої діяльності : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018.

13. Конотоп О.С. Методика навчання майбутніх філологів англійського діалогічного спілкування з використанням відеофонограми: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010.

14. Конотоп О.С. Вимоги до іншомовної практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах євроінтеграції. Інноваційна педагогіка. 2020. № 28. С. 57–61. DOI: 10.32843/2663-6085/2020/28.10.

15. Конотоп О.С. Теорія і практика формування у майбутніх учителів початкової школи англомовної навчально-стратегічної компетентності в аспекті міжкультурного спілкування : дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2025.

16. Михайленко О.А. Методика навчання майбутніх філологів стратегій письмового перекладу офіційно-ділових текстів з української мови на англійську : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2016.

17. Оліяр М.П. Теоретико-методичні засади формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Одеса, 2016.

18. Петровська Ю.В. Методика організації автономного навчання англійської мови студентів технічних спеціальностей : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010.

19. Потюк І.Є. Формування англомовної лексичної компетенції у студентів немовних спеціальностей на засадах навчальних стратегій : дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2015.

20. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)».

21. Сабат Н.О. Формування в майбутніх перекладачів англомовної стратегічної компетентності в усному двосторонньому перекладі : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2021.

22. Семеряк І.З. Соціокогнітивний підхід до формування стратегій іншомовного професійного орієнтованого спілкування майбутніх програмістів з використанням інтернету: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2016.

23. Терещук Д.Г. Формування у студентів філологічних спеціальностей іншомовних комунікативних стратегій з використанням мовленнєвих симуляцій: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2013.

24. Тонконог Н.І. Формування індивідуальної стратегії освітньо-професійної діяльності у майбутніх учителів іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук. Переяслав-Хмельницький, 2018.

25. Хомик А.Ю. Формування стратегічної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх фахівців з інформаційних технологій : дис. ... д-ра філософії. Тернопіль, 2022.

26. Цепкало О.В. Методика навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англомовного писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2017.

27. Черниш В.В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англомовної компетенції в говорінні : дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2015.

28. Щерба Н.С. Підготовка майбутнього вчителя до формування в учнів іншомовної стратегічної компетенції : дис. ... канд. пед. наук. Житомир, 2009.

29. Ягеніч Л.В. Формування у молодших школярів стратегічної компетенції в процесі навчання англомовного аудіювання : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007.

**Information about the author:**

**Konotop Olena Serhiivna,**

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Languages

and their Teaching Methodology Department

T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"

53, Hetmana Polubotka str., Chernihiv, 14000, Ukraine